कार्तिकेय घिमिरेको आख्यानात्मक (कथा) कृतिहरूको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत
रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस नेपाली विभागको स्नातकोत्तर तह
दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

मीना शर्मा

नेपाली विभाग
रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस
प्रदर्शनी मार्ग,
काठमाडौँ

२०६८

कार्तिकेय घिमिरेको आख्यानात्मक (कथा) कृतिहरूको अध्ययन मीना शर्मा २०६८

कार्तिकेय घिमिरेको आख्यानात्मक (कथा) कृतिहरूको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत
रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस नेपाली विभागको स्नातकोत्तर तह
दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

मीना शर्मा

नेपाली विभाग
रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस
प्रदर्शनी मार्ग, काठमाडौँ

२०६८

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस, नेपाली एम.ए. दोस्रो वर्षका विद्यार्थी मीना शर्माले कार्तिकेय घिमिरेको **"आख्यानात्मक (कथा) कृतिहरूको अध्ययन"** शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । निकै परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मितिः २०६८/०२/१६

....

रघुनाथ घिमिरे

सह–प्राध्यापक

रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस

प्रदर्शनीमार्ग, काठमाडौं

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय
रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस नेपाली विभाग प्रदर्शनीमार्ग, काठमाडौं ।

स्वीकृति–पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पसका विद्यार्थी मीना शर्माले स्नातकोत्तर तह (एम.ए.) नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनको लागि प्रस्तुत गर्नु भएको **“कार्तिकेय घिमिरेको आख्यानात्मक (कथा) कृतिहरूको अध्ययन”** शीर्षकको शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधमूल्याङ्कन समिति

क्र.सं. **हस्ताक्षर**

१. सह-प्रा. तुलसीमान श्रेष्ठ (विभागीय प्रमुख) ....

२. सह-प्रा. रघुनाथ घिमिरे (शोध निर्देशक) ....

३. वाहृय परीक्षक ढाकाप्रसाद घिमिरे ....

मितिः २०६८/०२/१९

कृतज्ञता

ज्ञापन

कार्तिकेय घिमिरेको “आख्यानात्मक (कथा) कृतिहरूको अध्ययन” शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गतका स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु रघुनाथ घिमिरेका कुशल निर्देशनमा तयार पारेकी हूँ । आफ्नो कार्यव्यस्तताका बाबजुद पनि बारम्बार स्नेहपूर्वक सल्लाह, सुझाव र निर्देशन दिएर अविस्मरणीय सहयोग गर्नु हुने श्रद्धेय गुहरूप्रति म सदा ऋणी रहनेछु ।

प्रस्तुत शीर्षकमा अनुसन्धान गर्न स्वीकृति प्रदान गरी शोधपत्र लेख्ने अवसर प्रदान गर्नुहुने नेपाली विभागका विभागीय प्रमुख सह-प्राध्यापक तुलसीमान श्रेष्ठप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । यस शोधपत्रको तयारीका सन्दर्भमा आवश्यक सामाग्री सल्लाह र सुझाव अन्तर्वार्ता दिएर सहयोग प्रदान गर्नु हुने यस शोधका नायक बालसाहित्यकार श्री कार्तिकेय घिमिरेप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । मलाई यस धर्तीमा उभिन सिकाइ यो अवस्थामा पुऱ्याउनु हुने स्वर्गीय आमा हरिमाया र बुबा बालचन्द्र चौँलागाईप्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्नु आफ्नो कर्तव्य ठान्दछु । मेरो अध्ययनलाई यो अवस्थामा ल्याई पुऱ्याउन अथक् परिश्रम र योगदान पुऱ्याउँदै निद्रामै घच्घच्याइरहने दाजु शम्भु, भाउजू बिन्दा र भाइ डा. सविन चौँलागाईलाई हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । मेरो पढाइलाई सुचारु रूपले सञ्चालन गर्न सहयोग पुऱ्याउने श्रीमान् श्री ध्रुवप्रसाद गौतमप्रति म सदा आभारी छु । त्यस्तै मलाई आवश्यक सहयोग गर्ने छोरीहरू पूजा, र प्रथालाई कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । प्रस्तुत शोधपत्रका लागि सामाग्री सङ्कलन तथा मस्यौदा लेखनका क्रममा सहयोग पुऱ्याउनु हुने सुमित्रा, कमला र सुभद्राप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

शोधपत्रका लागि आवश्यक सामाग्री सङ्कलनमा त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालय, रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पसको पुस्तकालयबाट सहयोग गर्नु हुने पुस्तकालयका कर्मचारीप्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । साथै शीघ्रताका साथ कम्प्युटर टाइप गरिदिनुहुने बहिनी रीता बिष्टप्रति पनि धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गतको नेपाली शिक्षण समिति रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मीना शर्मा
रोल नं.:६०१५
त्रि.वि. दर्ता नं.:५३४३१-८८

विषय सूची

	क्र.सं.		पृष्ठ संख्या
पहिलो परिच्छेद	**शोध परिचय**		**१–६**
	१.१	विषयपरिचय	१
	१.२	समस्याकथन	२
	१.३	शोधकार्यको उद्देश्य	२
	१.४	पूर्वकार्यको समीक्षा	३
	१.५	शोधकार्यको औचित्य	५
	१.६	शोधकार्यको सीमाङ्कन	५
	१.७	शोधविधि	५
	१.७.१	सामग्री सङ्कलन विधि	५
	१.७.२	सैद्धान्तिक ढाँचा (सामग्री विश्लेषण विधि)	६
	१.८	शोधपत्रको रूपरेखा	६
दोस्रो परिच्छेद	**बालकथाको सैद्धान्तिक परिचय र नेपाली बालकथाको विकासक्रम**		**७–२९**
	२.१	बालकथाको सैद्धान्तिक परिचय	७
	२.१.१	विषय प्रवेश	७
	२.१.२	परिचय	९
	२.१.३	परिभाषा	९
	२.२	नेपाली बालकथाको विकासक्रम	११
	२.२.१	प्रथम चरण (आरम्भकाल)	१२
	२.२.२	द्वितीय चरण (निर्माणकाल)	१३
	२.३	नेपाली बालकथाको वर्गीकरण	१८
	२.४	बालकथाका तत्त्वहरू	२३
	२.४.१	कथावस्तु	२३
	२.४.२	क्रियाकलाप	२३
	२.४.३	कौतूहल	२४
	२.४.४	पात्र	२४
	२.४.५	उद्देश्य	२४
	२.४.६	परिवेश	२५
	२.४.७	भाषाशैली	२५
	२.४.८	कथोपकथन	२५
	२.५	आयुवर्गका आधारमा बालकथा	२६

	२.५.१	३ देखि ६ वर्ष सम्मका लागि कथा	२७
	२.५.२	६ देखि ९ वर्षसम्मका लागि कथा	२७
	२.५.३	१० देखि ११ वर्षसम्मका लागि कथा	२७
	२.५.३	१२ देखि १५-१६ वर्षसम्मका लागि कथा	२७
	२.६	पाठ्यपुस्तकीय बालकथा र पाठ्यपुस्तकेतर बालकथा	२८
तेस्रो परिच्छेद	**कार्तिकेय घिमिरेको जीवनी परिचय र उनको बालकथा यात्रा**		**३०–४५**
	३.१	कार्तिकेय घिमिरेको जीवनी परिचय	३०
	३.१.१	जन्मकाल, जन्मस्थान, बाबुआमा र नामकरण	३०
	३.१.२	पारिवारिक पृष्ठभूमि तथा बाल्यकाल	३१
	३.१.३	शिक्षा-दीक्षा तथा स्वाध्यायन	३४
	३.१.४	विवाह तथा पारिवारिक जीवन	३६
	३.२	कार्तिकेय घिमिरेका बालकथा यात्रा	३८
	३.२.१	सिर्जनाको पृष्ठभूमि	३८
	३.३	सम्मान तथा पुरस्कार	४१
	३.४	संलग्नता	४२
	३.५	कार्तिकेय घिमिरेका बालकथाका प्रमुख मोडहरू र प्रवृत्ति	४३
	३.५.१	पहिलो चरण	४३
	३.५.२	दोस्रो चरण	४४
	३.६	निष्कर्ष	४५
चौथो परिच्छेद	**कार्तिकेय घिमिरेका बालकथाहरूको विश्लेषण**		**४६–७८**
	४.१	'भ्यागुताको प्रजातन्त्र" कृतिको विश्लेषण	४६
	४.१.१	परिचय	४६
	४.१.२	शीर्षक चयन	४७
	४.१.३	कथा तत्वका आधारमा विश्लेषण	४८
	४.१.४	चरित्र चित्रण	४९
	४.१.५	परिवेश	५१
	४.१.६	भाषाशैली	५१
	४.१.७	दृष्टिविन्दु	५२

	४.१.८	सारवस्तु	५२
	४.१.९	निष्कर्ष	५३
	४.२	भ्यागुताको प्रजातन्त्र बालकथा सङ्ग्रहको विश्लेषण	५४
	४.२.१	परिचय	५४
	४.२.२	शीर्षक चयन	५६
	४.२.३	कथानक	५७
	४.२.४	चरित्र चित्रण	६३
	४.३	“बालदिवस” कथासङ्ग्रहको विश्लेषण	६५
	४.३.१	“बालदिवस” कथाको विश्लेषण	६५
	४.३.२	विषयवस्तु	६५
	४.३.३	चरित्र चित्रण	६६
	४.३.४	देशकाल र वातावरण	६६
	४.३.५	भाषाशैली	६६
	४.३.६	उद्देश्य	६८
	४.३.७	शीर्षक सार्थकता	६८
	४.३.८	निष्कर्ष	७२
	४.४	“छिः कस्तो नराम्रो हिरो” कथासङ्ग्रहको विश्लेषण	७२
	४.४.१	विषयवस्तु	७२
	४.४.२	चरित्रचित्रण	७३
	४.४.३	देशकाल र वातावरण	७३
	४.४.४	भाषाशैली	७४
	४.४.५	उद्देश्य	७४
	४.४.६	शीर्षक सार्थकता	७४
	४.५	निष्कर्ष	७८
पाँचौं परिच्छेद	**उपसंहार**		**७९–८३**
		सन्दर्भग्रन्थसूची	

संक्षेपीकृत शब्द सूची

आ.दी.	=	आचार्य दीक्षित
इ.सं	=	इस्वी संवत्
काठ.	=	काठमाडौं
ज.शि.सा.के	=	जनक शिक्षा सामाग्री केन्द्र
डा.	=	डाक्टर
नं.	=	नम्बर
पं.	=	पण्डित
प्रा.	=	प्राध्यापक
पृ.	=	पृष्ठ
पृ.सं.	=	पृष्ठ सङ्ख्या
वि.सं.	=	विक्रम संवत्
त्रि.वि.	=	त्रिभुवन विश्वविद्यालय